

DOI 10.51558/2490-3647.2023.8.1.339

UDK 379.8-057-875

Primljeno: 16. 01. 2023.

Izvorni naučni rad

Original scientific paper

Amina Smajović

AKTIVNOSTI STUDENATA U SLOBODNO VRIJEME

Razvojem industrije i tehnologije, slobodno vrijeme dobija na sociokulturnoj važnosti. Aktivnosti slobodnog vremena su bitan prediktor ličnog rasta te unapređenja kvalitete života. Ovo istraživanje ima za cilj propitati obrasce, ali i otkriti tendencije i perspektive provođenja slobodnog vremena mladih. U istraživanju je sudjelovalo 120 studenata prvog i drugog ciklusa studija Univerziteta u Sarajevu. Rezultati istraživanja su pokazali da studenti slobodno vrijeme stavljaju u funkciju odmora, raznoade i razvoja ličnosti. Slobodno vrijeme preferiraju provoditi s bliskim prijateljima ili samostalno. Učesnici, kada nemaju obiteljske, profesionalne i druge obaveze, vrijeme provode u druženju i izlascima, opuštajućim aktivnostima i na društvenim mrežama. Također, mišljenja su da je slobodno vrijeme bitno za samorazvoj i produktivnost, kao i da se najveći izazovi ogledaju u metodičko-organizacijskoj i metodičko-izvedbenoj kreaciji slobodnog vremena. Shodno ovome, ponuđene su i smjernice za strukturiranje okruženja koje imaju potencijal uklanjanja prepreka i maksimiziranja odgojno-obrazovnih efekata u slobodnom vremenu.

Ključne riječi: slobodno vrijeme; pedagogija slobodnog vremena; mladi

UVOD

Slobodno vrijeme je promjenjiva socijalna kategorija i moderan fenomen koji obilježava gotovo sva područja društvenog života (Pehlić 2014). Razvojem industrije i tehnologije, slobodno vrijeme dobija na važnosti. Sastavni je dio svakidašnjice i umnogome oblikuje način života pojedinaca i grupa. Rojek (2010) slobodno vrijeme posmatra kao “školu života”, povezanu sa slobodom, izborom i fleksibilnošću. U

svom rukopisu dokazuje kako je slobodno vrijeme zapravo postalo oblik rada. Uporište za ovu tvrdnju nalazi u činjenici da je slobodno vrijeme ispunjeno ne samo druženjima, već i intelektualnim i fizičkim aktivnostima, što traži socioemocionalni, intelektualni i tjelesni angažman. Ilišin i saradnici (2013) također primjećuju kako slobodno vrijeme treba da bude poligon za poželjne i dugotrajne socijalizacijske, ali i druge učinke, čime se pomaže jedinkama i skupinama u optimalnoj društvenoj integraciji i participaciji u građanskoj kulturi.

Količina slobodnog vremena kontinuirano raste od 19. stoljeća (Bouillet 2008). Uporedo s tim raste i vrijednost slobodnog vremena, pa je razumljiv interes naučnika za propitivanje i unapređivanje ovog područja odgojno-obrazovnog djelovanja. S obzirom na to da je slobodno vrijeme prostor samoaktualizacije i da osigurava neponovljiva iskustva rasta, potrebno je ozbiljnije bavljenje ovom zahtjevnom tematikom. Dublje konceptualno razumijevanje fenomena slobodnog vremena pred-uvjet je za izgradnju kulture provođenja slobodnog vremena.

POJMOVNO ODREĐENJE SLOBODNOG VREMENA

Mnoštvo je definicija slobodnog vremena. U *Pedagoškoj enciklopediji* naznačeno je da slobodno vrijeme predstavlja „vrijeme koje pojedinac ispunjava i oblikuje prema vlastitim željama, bez bilo kakve obaveze ili nužde” i, dalje, da se radi o sastavnom dijelu čovjekove aktivnosti, vremenu „izvan profesionalnih, porodičnih i društvenih obaveza, u kojem pojedinac po svojoj volji odabira oblike i sadržaje odmora, razonode i stvaralaštva” (Potkonjak i Šimleša 1989: 353). Gotovo identično operacionally određeno nude i Dumazedier (1967) i Vukasović (2001). Dumazedier (1967, prema Farkaš 2014) navodi da slobodno vrijeme obuhvata niz aktivnosti kojima se pojedinac svojevrijedno bavi te se tako odmara ili zabavlja, povećava razinu svoje informiranosti, razvija svoje sposobnosti, a sve to u vrijeme kada je oslobođen profesionalnih, obiteljskih i društvenih obaveza. Vukasović (2001) slobodno vrijeme određuje kao vrijeme bez obaveza, posla i dužnosti prema drugima; to je vrijeme gdje su najvažnije vlastite sklonosti i razvoj sposobnosti pojedinca. Nešto uže shvatanje konstrukta slobodnog vremena uočava se kod Rosića (2005) i Kuhara (2007). Rosić poima slobodno vrijeme kao prostor razvoja i testiranja sposobnosti, otkrivanja vlastitih interesa i ambicija, spoznavanja sebe, pa i upoznavanja i mijenjanja okolnosti bitnih za sopstveno potvrđivanje. Kuhar, ipak, kazuje da je slobodno vrijeme ono vrijeme u kojem pojedinac ne radi niti se školuje već se odmara i zabavlja, pri čemu sam bira aktivnosti koje ga vesele, opuštaju i ispunjavaju. U prvoj operacionalizaciji

izostaje vremenska odrednica, a u drugoj izostajuća je dimenzija slobodnog vremena koja podrazumijeva razvijanje i unapređenje sposobnosti. U svakom slučaju, sve aktivnosti slobodnog vremena se odvijaju izvan društveno obaveznog rada, podrazumijevaju slobodu izbora i postojanje visokog stepena intrinzične motivacije za bavljenje istim, bez obzira da li su dominantno usmjerene na odmor, razonodu ili razvoj ličnosti.

Autori uz dosta uvjerljivu argumentaciju tvrde da ne postoji jedinstvena općeprihvaćena definicija slobodnog vremena, odnosno da koncept slobodnog vremena postaje sve manje jednoznačan (vidjeti više u Vidulin-Orbanić 2008; Mlinarević i Gajger 2010; Valjan Vukić 2013). Tragom navedenog, Zarotis i Tokarski (2020) primjećuju kako slobodno vrijeme može biti bilo šta. To implicira da se slobodno vrijeme definira onako kako se doživljava i provodi. Ovakvo viđenje je vrlo smisljeno, posebno imajući u vidu savremene tendencije i kretanja u društvu. Ovdje se, prvenstveno, misli na to da rad i slobodno vrijeme više nisu strogo odvojena područja života: rad može postati slobodno vrijeme i slobodno vrijeme može postati rad. Posmatrajući relaciju slobodnog vremena i rada, moguće je izdvojiti tri teorijske postavke. Zarotis i Tokarski (2020) navode i tri tvrdnje derivirane iz ovih teorija. To su: (1) teorija kontrasta – slobodno vrijeme je značajno suprotno radu, ono se javlja kao vrijeme protuteže ili revitalizacije, (2) teorija proporcije – slobodno vrijeme ima dosta sličnosti i dodirnih tačaka s radom, (3) teorija neutralnosti – ne postoji izravna korelacija između slobodnog vremena i rada; slobodno vrijeme i rad dvije su neovisne sfere života.

Tokom razvoja društva različito je shvatana uloga i doprinos slobodnog vremena u životima pojedinaca i skupina. Različiti historijski periodi su obilježeni idejama karakterističnim za teoriju kontrasta, teoriju proporcije ili teoriju neutralnosti. Međutim, značajno je naglasiti da se slobodno vrijeme ipak ne može odvojiti od rada. Previšić (2000: 404) zapaža da su rad i slobodno vrijeme „zapravo nerazdvojne aktivnosti i određenja čovjeka kao *homo sociusa* i ne treba ih suprotstavljati nego komplementarno promatrati“. Odnos između društveno obaveznog rada i slobodnog vremena je daleko složeniji nego što se *na prvu* misli. Slobodno vrijeme se deklarira zahvaljujući profesionalnim, obiteljskim i društvenim obavezama. Bez radnih aktivnosti slobodno vrijeme ne bi bilo društveni fenomen vrijedan proučavanja. Coşkun (2021) bilježi da bez posla slobodno vrijeme ne bi bilo ugodno. S druge strane, pokazalo se da smisljeno korištenje slobodnog vremena poboljšava produktivnost zaposlenika i u konačnici doprinosi ukupnoj kvaliteti rada zaposlenika (Naude i dr. 2012; Seibel i Vollmer 2021) zahvaljujući samorazvoju (Cui i dr. 2019).

Iwasaki (2007) posebnu pažnju pridaje samorazvoju koji veže uz kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Referirajući se na nekoliko studija akcentira da slobodno vrijeme stvara preduslove za zadovoljstvo i sreću, samopoštovanje i pozitivnu sliku o sebi, uspostavljanje i održavanje poznanstava (umrežavanje) i jedinstveni je doprinos razvoju i učenju. Izuzev navedenog, nalazi brojnih studija dokumentuju da slobodno vrijeme potiče razvoj, poboljšanje i/ili održavanje kognitivnih vještina (Gow i dr. 2014), ublažava efekte neugodnih događaja (Bouillet 2008) i ima pozitivan učinak na raspoloženje tako što pomaže u reduciranju stresa (Qian i dr. 2014; Prel i dr. 2019), povoljno utiče na zdravlje i osjećaj blagostanja (Paggi i dr. 2016; Auger 2020; Badura i dr. 2021; Li i dr. 2021), doprinosi (re)afirmaciji, promovisanju vrijednosti (Valjan Vukić 2013; Durhan 2019) i kultivisanju kreativnih potencijala mladih (Creek 2008; Mlinarević i Gajger 2010; Elisondo i Donolo 2016; Pavlović i Stepanović Ilić 2022). U ovoj liniji istraživanja usmjerenoj na dobrobiti slobodnog vremena, autori ne spore da je ono dragocjena prilika za mlade da unaprijede svoje tjelesne, intelektualne, socijalne i emocionalne vještine. Evidentno je da slobodno vrijeme osigurava smislenije i sadržajnije promjene, čime poboljšava cjelokupni kvalitet života i daje mu smisao.

Ali, čini se kako veliki broj mladih ne koristi svrhovito svoje slobodno vrijeme. Slobodno vrijeme podrazumijeva širok repertoar aktivnosti koje nisu uvijek društveno poželjne i prihvatljive. Ovu tvrdnju moguće je potkrijepiti nalazima istraživanja orijentisanim na drugu stranu dokolice, onu kojoj se posvećuje dosta manje pažnje (vidjeti više u Shinew i Parry 2005; Williams i Walker 2006; Williams 2009; Finlay i dr. 2012; Hoeben i Weerman 2016). Zajedničko za sve studije iz druge linije istraživanja jeste jedna pravilnost: slobodnovremenske aktivnosti se odvijaju tokom ležerne dokolice (Shinew i Parry 2005). S tim u vezi Albertos i saradnici (2021) razjašnjavaju da aktivnosti u slobodno vrijeme mogu biti strukturirane i nestrukturirane. Stebbins (1997) pravi distinkciju između ležerne i ozbiljne dokolice, a Rojek (1999, prema Williams i Walker 2006) između tipične i devijantne dokolice. Strukturirano slobodno vrijeme je okarakterizirano jasno postavljenim ciljevima, pravilima, aktivnostima i nekom vrstom pedagoškog (samo)nadzora nad istim. Pedagoško uplitanje je nužno u ovu vrstu tzv. ozbiljnih aktivnosti, ponajprije jer strukturirane aktivnosti u slobodno vrijeme imaju za cilj ostvarenje potencijala, tj. rast i razvoj ličnosti. Osim toga, mladi su u posebnom riziku jer imaju znatno više slobodnog vremena od odraslih, pa njihovo slobodno vrijeme mora biti specifično i organizirano, a ne prepušteno slučaju (Previšić 1987, prema Badrić i Prskalo 2010). Nestrukturirane aktivnosti su ležerne aktivnosti, bez jasno postavljenih ciljeva, pravila, strukture te

pedagoške (samo)-kontrole. Kako je slobodno vrijeme univerzalna pojava modernog društva, njegovo smisljeno provođenje bitna je pedagoška kategorija i, time, važno područje odgoja i obrazovanja (Previšić 2000). Iz ovoga proizilazi pitanje: kako pedagoški potpomoći oblikovanje i artikuliranje slobodnog vremena mladih; kako kreirati scenarije u kojima se optimizira razvoj njihovih sposobnosti u slobodno vrijeme?! U ova dva pitanja sadržane su i dvije najbitnije komponente koje izučava pedagogija slobodnog vremena; odgoj u slobodno vrijeme i odgoj za slobodno vrijeme.

ZNANSTVENI PRISTUP SLOBODNOM VREMENU

Slobodno vrijeme je predmet proučavanja više znanosti. Slobodno vrijeme se kao fenomen, osim s pedagoškog, može detaljnije izučavati sa sociološkog, psihološkog i filozofskog aspekta. Sociološka istraživanja se bave „proučavanjem relevantnih čimbenika koji uvjetuju promjene između radnog i neradnog vremena, objektivnim uvjetima koji modificiraju odnose između segmenata slobodnog vremena te dokoličarskim aktivnostima koje determiniraju razvoj ličnosti u okvirima slobodnog vremena“ (Todorović 1984, prema Farkaš 2014: 39). Psihološke perspektive su fokusirane na psihološki profil ličnosti u slobodno vrijeme. Psihologija slobodnog vremena izučava kako ljudi odlučuju ispuniti i strukturirati svoje slobodno vrijeme, zašto donose te izbore i koje su šire implikacije izbora (Mannell i Kleiber 2015). Filozofija dokolice, pak, ispituje ciljeve kojima treba težiti u slobodno vrijeme, ulogu društvenih institucija u podržavanju vrijednih ciljeva, i vrline koje ljudi trebaju njegovati kako bi najbolje iskoristili svoje vrijeme (Sager 2015).

Ono što je u osnovi razmatranja slobodnog vremena iz vizure socioloških, psiholoških i filozofskih znanosti jeste ličnost, jedinka i njen razvoj. Razvoj ličnosti se ne odvija izvan pedagoškog procesa. Naprotiv, ono je isključivo rezultat pedagoškog rada. Pedagogija slobodnog vremena propituje ciljeve i smjerove odgoja u slobodnom vremenu, specifične oblike, metode i sredstva uticaja na osobni rast, iznalazi okvire optimalnih struktura slobodnog vremena, nastojeći na taj način osnažiti mlade i opremiti ih vještinama potrebnim za život i rad u društvu za koje je specifična, ističe Čaldarović (2009), kompresija vremena. Khoruzhyi (2017) posebnost pedagogije slobodnog vremena vidi u njenoj didaktici koja čovjeka promatra u totalitetu. Pri tome, krucijalno je pronalaženje osjetljive ravnoteže između potrebe za rekreacijom i formiranjem određenih kompetencija (intelektualne, socioemocionalne, kulturne, kreativne, komunikacijske). Pedagogija slobodnog vremena “pokriva” širok horizont različitih *pedagogija*; pedagogiju sporta, pedagogiju igre, pedagogiju medija, pedagogiju kreativnosti,

pedagogiju vrijednosti, pedagogiju mudrosti itd. Hvidtfeldt Stanek (2010) naglašava da se u mnogim nabrojanim područjima pedagogija slobodnog vremena javlja kao alternativa relativno rigidnoj strukturi, akademskom fokusu i općoj usmjerenosti na ciljeve tradicionalne škole. Karakteristično za pedagogiju slobodnog vremena jesu prioritete slobodnije atmosfere, kreativnosti, ležernosti, individualne i opće dobrobiti i sl. Premda svi ovi prioritete omogućuju pojavu i razvijanje autentičnih načina razmišljanja, osjećanja i djelovanja, oni oslikavaju subjektivna, nerijetko razjedinjena i ambivalentna gledišta. Stoga, i sam koncept slobodnog vremena je poprilično relativan i neuhvatljiv. Dodatno, pedagogija slobodnog vremena pravi odmak od metričkog pristupa i egzaktnih mjerenja, što otežava i njenu naučnu legitimaciju. Doima se kako je znanstvena utemeljenost pedagogije slobodnog vremena i dalje predmet osporavanja u akademskoj zajednici. U prilog tome i Khoruzhyi (2017) opaža da pojedini pokušaji da se pedagogija slobodnog vremena prizna kao samostalna pedagoška disciplina još nisu naišli na dovoljnu potporu. Iako autori smatraju da joj nedostaje snažnija empirijska potvrda, izvjesno je da će se znanstveni naponi nastaviti nesmanjenim intenzitetom kako bi se propitale implikacije brojnih formata na kulturu provođenja slobodnog vremena, ali i rasvijetlio odnos između društveno obaveznog rada i slobodnog vremena.

Bitno je kazati da su pokušaji dovođenja slobodnog vremena u vezu s radom osigurali cjelovitija, šira i objektivnija objašnjenja. Za promjenu paradigme koncepta slobodnog vremena i, slijedom toga, prakse i kulture zalažu se Gravesen i Ringskou (2017). Oni predlažu inovativni okvir koji pomjera težište s implicitnog na eksplicitan pristup i uvode termin *vremegogija* (engl. *timeagogy*). Za razliku od pedagogije koja se prvenstveno odnosi na vođenje i podršku, autori drže da se *vremegogija* više fokusira na vremenske strukture. Iako je ova ideja u usponu, ne smije se zaboraviti da organizacija i realizacija slobodnog vremena treba da podliježe pedagoškim zakonitostima. To je ključno ukoliko se želi „omogućiti da slobodno vrijeme bude uistinu „slobodno” od tržišnih kriterija i profitne isplativosti” (Farkaš 2014: 37). Navedeno je veliki izazov za pedagogiju slobodnog vremena jer su mladi sve manje kreatori slobodnog vremena, a sve više konzumenti aktivnosti i dobara koje nudi visokoprofitna mašinerija. Time oni, primjećuju Mlinarević i Gajger (2010: 44), postaju „pasivni auditorij, nepripremljeni za aktivno provođenje slobodnog vremena. Umjesto iskazivanja njihove kreativnosti i aktivnog sudjelovanja, reklamna potrošačka industrija natječe se u sadržajima gdje su mladi pasivni sudionici i često samo promatrači”. Nerijetko su sebični interese potrošačke industrije sakriveni iza plašta raznovrsne ponude aktivnosti za mlade. „Odustajanjem od upravljanja doko-licom kapital nastoji od toga maksimalno profitirati” (Polić i Polić 2009: 265), čime

se otvaraju brojne prilike za kalkulaciju i manipulaciju. Pedagogija slobodnog vremena se suprotstavlja komercijalizaciji slobodnog vremena, promičući svrsishodno življenje, slobodu u mišljenju i djelovanju. U istraživanju smo se fokusirali na stavove studenata o pojedinim značajkama istaknutim u teorijskom dijelu rada, kao i na trendove provođenja slobodnog vremena.

METOD

Ovo istraživanje ima za cilj ispitati kvalitet provođenja slobodnog vremena studenata. Istraživanjem smo nastojali propitati obrasce, ali i otkriti tendencije i perspektive provođenja slobodnog vremena. Na osnovu dobijenih rezultata zadatak je i ponuditi smjernice za strukturiranje okruženja koje će maksimizirati odgojno-obrazovne efekte u slobodnom vremenu.

Od istraživačkih metoda korištena je deskriptivna metoda i metoda teorijske analize koje su omogućile opis fenomena i analizu pedagoške teorije, ali i suprotstavljanje, vrednovanje i interpretaciju dobijenih nalaza. Tehnika istraživanja je anketiranje, a za potrebe istraživanja kreiran je upitnik i u online formi dostavljen učesnicima. Istraživanje je provedeno u ljetnom semestru akademske 2021/2022. i zimskom semestru akademske 2022/2023. godine. Anketni upitnik se sastoji od tri dijela. Prvi dio upitnika je podrazumijevao opće, socio-demografske podatke. Drugi dio je sadržavao 14 pitanja, pri čemu su učesnici odgovarali tako što su birali jedan ili više od ponuđenih odgovora, odnosno upisivali odgovor u za to predviđeni prostor. Ova pitanja su zahtijevala od učesnika da naprave procjenu ili refleksiju na pojedine propitivane dimenzije slobodnog vremena kakve su planiranje aktivnosti u slobodno vrijeme, važnost kvalitetnog provođenja slobodnog vremena, sadržaji koji su im na raspolaganju, izazovi slobodnog vremena i sl. Treći dio upitnika je ponuđen u formi Likertove petostepene skale i brojao je 22 tvrdnje. Od učesnika se tražilo da odaberu broj koji najbolje opisuje mjeru (ne)slaganja s navedenim česticama. Odabir tvrdnji za skalu je izvršen na osnovu studioznog izučavanja literature.

U istraživanju je sudjelovalo 120 studenata prvog i drugog ciklusa studija Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu (Odsjek za anglistiku, Odsjek za germanistiku, Odsjek za historiju, Odsjek za orijentalnu filologiju, Odsjek za pedagogiju, Odsjek za romanistiku, Odsjek za slavenske jezike i književnosti). Od toga broja, 21 učesnik je muškog spola (17.5%), a 99 ženskog (82.5%). Prvi ciklus studija pohađa 100 učesnika (83.3%), a 20 drugi ciklus (16.7%).

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

U Tablici 1 su sadržani istraživački rezultati na nivou frekvencija i procenata.

Tablica 1. Značajke slobodnog vremena

Ispitivane značajke slobodnog vremena	Kategorija	N	%
Dnevna količina slobodnog vremena	uopće nemam slobodnog vremena	2	1.7
	do 1 sat	6	5
	od 1 do 2 sata	21	17.5
	od 2 do 3 sata	44	36.7
	od 3 do 4 sata	30	25
	preko 4 sata	17	14.2
Optimalna dnevna količina slobodnog vremena prema procjeni studenata	do 1 sat	4	3.3
	od 1 do 2 sata	8	6.7
	od 2 do 3 sata	31	25.8
	od 3 do 4 sata	47	39.2
	preko 4 sata	30	25
Funkcija slobodnog vremena	odmor	32	26.7
	razonoda	14	11.7
	razvoj ličnosti	7	5.8
	sve navedeno	66	55
	ništa od navedenog	1	0.8
Preferencije u provođenju slobodnog vremena - socijalizacijska forma	sam/a	34	28.3
	s članovima obitelji	26	21.7
	s bliskim prijateljima	48	40
	drugo	12	9.6
Planiranje aktivnosti u slobodno vrijeme	da	53	44.2
	ne	39	32.5
	ponekad	28	23.3
Način provođenja slobodnog vremena	društvene mreže	77	64.2
	internet	37	30.8
	sportske aktivnosti	37	30.8
	kulturne aktivnosti	30	25
	druženje i izlasci	99	82.5
	opuštajuće aktivnosti	81	67.5
	drugo	4	3.2

Iz tablice je moguće iščitati da 44% studenata na dnevnom nivou ima 2 do 3 sata slobodnog vremena. U studiji provedenoj krajem 1990-ih godina pokazalo se da dvije trećine mladih raspolaže s tri i više sati slobodnog vremena na dnevnoj bazi (Ilišin 2002). Prema mišljenju studenata, optimalan broj sati za aktivnosti u slobodnom vremenu iznosi 3 do 4 sata. Brojne su studije o korištenju vremena u dokolici. Međutim, one obično mjere vremenski odsječak namijenjen rekreaciji ili drugim

aktivnostima u slobodno vrijeme i rijetko kada uključuju značenja koje slobodno vrijeme ima za pojedince i/ili skupine, kao i njihova iskustva. Stoga Pfister (2014), referirajući se na nekoliko izvora, predlaže da se vrijeme ne shvati kao fiksni entitet već kao društveni konstrukt isprepleten strukturom i uređenjem kulture i društva, kao i ritmom pojedinačnih života. Dalje kazuje kako se diskurs vremena dramatično promijenio u prošlom stoljeću, a naročito u posljednjih par decenija, pri čemu su visokotehnološke inovacije dovele do distanciranja vremena i prostora, pa se doima kako je vrijeme promijenilo svoje značenje i važnost (Giddens 1995, prema Pfister 2014). „Danas se razvijaju procesi kompresije (sabijanja) vremena i prostora ili rečeno u drugim pojmovima «ukidanja» (anihilacije) prostora i vremena s obzirom na situaciju «trenutačnosti» (instantness)” (Čaldarović i Šarinić 2010: 61). Slijedom navedenog, puno je važnije šta pojedinci rade sa slobodnim vremenom i u koja područja oni ulažu vrijeme. Iz tabelarnog prikaza vidljivo je da studenti, kada nemaju obiteljske, profesionalne i druge obaveze, vrijeme provode u druženju i izlascima (82.5%), opuštajućim aktivnostima (67.5%) i u online aktivnostima, na društvenim mrežama (64.2%). Ova slika svakodnevnog slobodnog vremena nije umnogome drugačija od one s početka 21. stoljeća, kada je ustanovljeno da najzastupljenije aktivnosti pripadaju području zabave i razonode, uz naglašenu crtu socijalnosti (Ilišin 2007).

Što se tiče socijalizacijske forme, slobodno vrijeme studenti preferiraju provoditi s bliskim prijateljima (40%), samostalno (28.3%) i s članovima obitelji (21.7%). Navedene aktivnosti studenti stavljaju u funkciju odmora, razonode i razvoja ličnosti. Upravo u ovome se ogleda važnost kvalitetnog provođenja slobodnog vremena. Slobodno vrijeme zahtijeva i adekvatnu pripremu. Nalazi pokazuju da 44.2% učesnika planira aktivnosti kojima će se baviti u slobodno vrijeme. Očekivati je da strukturirane aktivnosti imaju zaštitni učinak na mlade. Stoga ih je potrebno primjereno podržavati koristeći se dostupnim resursima. Nasuprot tome, nestrukturirane aktivnosti kakve su gledanje televizije, surfanje internetom, druženje s prijateljima, provođenje vremena u bazenima i barovima te odlasci u trgovačke centre radi zabave su povezane s rizičnim, devijantnim ponašanjem (Mahoney i dr. 2006, prema Albertos i dr. 2021). Literatura specificira da sudjelovanje u organiziranim aktivnostima korelira s pozitivnim funkcionisanjem mladih (Bartko i Eccles 2003; Abbott i Barber 2007; Caldwell i Witt 2011), dok je nesudjelovanje u istima značajno povezano s delinkvencijom (Yin i dr. 1999; Kim i dr. 2020), antisocijalnim ponašanjem (Mahoney i Stattin 2000) te korištenjem psihoaktivnih supstanci (Caldwell i Darlin 1999; Lee i Vandell 2015). Prevencija i ublažavanje problema u

ponašanju potrebuje pedagoške intervencije usmjerene ka razvijanju kulture provođenja slobodnog vremena.

Zanimalo nas je da li je i kako COVID-19 pandemija izmijenila način na koji učesnici provode slobodno vrijeme. Većina učesnika je ukazala na promjenu prakse provođenja vremena tokom pandemije. Nalazi dokumentuju da su studenti dosta vremena provodili kući, učeći i savladavajući brojne vještine. Marques i Giolo (2020) su došli do istog zaključka – studenti su tokom COVID-19 pandemije provodili puno više vremena učeći. Međutim, pandemija je rezultirala subjektivnim doživljajem povećane nelagode, pa čak i besmisla koji je prožimao njihov svakodnevni život. Sličnu pravilnost smo zapazili i u ovome istraživanju. U narednim redovima su izjave studenata koje potkrepljuju ovu pravilnost:

- *S obzirom da smo većinu vremena bili "zatvoreni", sve svoje potrebe i obaveze smo morali da prilagodimo tome, nečega da se i odrekemo i zamijenimo drugim aktivnostima, što dosta utiče na psihi čovjeka.*
- *Itekako je izmijenila zbog načina funkcionisanja i rada te je višak vremena pretvoren u slobodno vrijeme, što je i uzrokovalo da se puno više dangubi.*
- *Prije pandemije bila sam mnogo aktivnija, dok me je način života za vrijeme pandemije značajno usporio.*
- *Pandemija nam je pružila mnogo više slobodnog vremena koje nismo u stanju popuniti na produktivan način.*
- *Veoma je promijenila način na koji provodim vrijeme, imala sam puno slobodnog vremena koje sam jako loše iskoristila. Ponekad mi se čini da puno bolje funkcionišem s više obaveza nego kada imam puno slobodnog vremena.*

Evidentno je da su tokom izolacije studenti svoje slobodno vrijeme provodili u domovima, najčešće sa svojim obiteljima. Van Leeuwen i saradnici (2020), kao i Sivan (2020), naznačuju da je to uzrokovalo porast popularnosti i interesa za slobodno vrijeme, ali i prevrednovanje tradicionalnih oblika dokolice. Ovaj nalaz je potvrđen i našim istraživanjem. Jedan učesnik/ca kaže: *Odgovarao mi je taj način života više nego sada jer smo imali dosta slobodnog vremena, družili se, izmišljali nove igre itd.* Karantenske mjere su promijenile obrasce rada, učenja i slobodnog vremena, koje su se fizički ispreplitale pod istim krovom (Sivan 2020). Balansiranje između vremena za rad i slobodne aktivnosti predstavljalo je veliki izazov u vremenu pandemije. No, bez obzira na socijalni kontekst, potvrđeno je da se najveći izazovi slobodnog vremena tiču metodičko-organizacijske i metodičko-izvedbene kreacije slobodnog vremena. Neki primjeri koji ilustriraju ovu znakovitost su:

- *Izazov slobodnog vremena jeste smišljanje kako ćemo ga provesti.*
- *Golemi izazov se ogleda u planiranju i adekvatnom raspoređivanju aktivnosti.*
- *Veliki izazov je da slobodno vrijeme ne protratimo u nešto od čega nema koristi za um ili tijelo.*
- *Izazovi slobodnog vremena su česti, jer ne iskorištavamo to slobodno vrijeme na pravi način. Nerijetko izgubimo vrijeme, pa se preispitujemo gdje smo ga proveli.*

Za utvrđivanje pouzdanosti upitnika korištena je Cronbach Alpha mjera unutrašnje konzistentnosti. Ukupni Cronbachov alfa koeficijent pouzdanosti za skalu ($\alpha=.874$) ukazuje na vrlo dobru unutrašnju konzistentnost. Metrijske karakteristike pojedinih čestica prezentirane su u Tablici 2.

Tablica 2. *Aritmetičke sredine i standardne devijacije pojedinih čestica skale*

Tvdnje	M	SD
Zadovoljan/na sam kvalitetom provođenja slobodnog vremena.	3.25	1.12
Smatram da je slobodno vrijeme prostor za razvijanje vrijednosti.	4.03	1.10
Smatram da je slobodno vrijeme važno za osobni rast.	4.35	1.00
Smatram da je slobodno vrijeme direktno povezano s osjećajem psihološke dobrobiti.	4.26	1.00
Osjećam se psihički bolje nakon aktivnosti u slobodno vrijeme.	4.35	1.00

Rezultati, premda ograničeni specifičnošću odabira i obuhvata uzorka, pokazuju da studenti smatraju da je slobodno vrijeme neposredno povezano s osobnim rastom i osjećajem dobrobiti. I ranija istraživanja također podupiru ovaj zaključak. Istraživanja dobrobiti su tokom historije odražavala dvije perspektive: hedonističku i eudaimonističku. Dok hedonistička perspektiva naglašava subjektivnu dobrobit, osjećaj sreće i zadovoljstva životom, eudaimonistička perspektiva ističe psihološku dobrobit, smisleni život i samoaktualizaciju. Carruthers i Hood (2004) drže da povećana sposobnost doživljavanja, pozitivno raspoloženje, zadovoljstvo i ugodne emocije koje prate iskustva u slobodnom vremenu doprinose osjećaju subjektivnog blagostanja. Izučavanja psihološkog blagostanja i slobodnog vremena otpočela su 1980-ih godina oslanjajući se na Ryffov (1989) okvir za razumijevanje psihološke dobrobiti kao samoprihvatanja, kvalitetnih odnosa s drugima, autonomije, vladanja okolinom, osjećaja svrhe u životu i osobnog rasta. Vodeći se ovime, nađeno je da je uključivanje u strukturirane aktivnosti slobodnog vremena usko vezano s pozitivnim ishodima kao što su poboljšanje slike o sebi i sposobnosti samoizražavanja, unapređenje društvenih odnosa i pozitivne društvene interakcije (Kim i dr. 2015), prilagodbe (Caldwell i Witt 2011) te osobnog rasta (Kim i dr. 2015; Ayyildiz-Durhan i dr. 2021). No, jasno je da

su struktura i količina aktivnosti u prostoru slobodnog vremena mladih determinirane i njihovim osobnostima, kao i prilikama koje pruža okruženje. Djelovanje konkretnih faktora nije razjašnjeno. Stoga, u budućim istraživanjima valjalo bi propitati varijacije u osjećaju blagostanja tokom slobodnog vremena, a nakon kontrole učinka osobnosti te sociokulturnog i socioekonomskog konteksta. Kako se pojam dobrobiti koristi kao “krovni izraz” za različite fenomene (samoprihvatanje, autonomija, osobni rast, osjećaj svrhovitog života, djelovanje na okolinu, izgrađivanje kvalitetnih odnosa s drugima) bilo bi značajno iscrpnije i sveobuhvatnije izučavati relacije slobodnog vremena s različitim modalitetima dobrobiti.

ZAKLJUČAK

U prvom dijelu rada nastojali smo bolje upoznati fenomen slobodnog vremena i ponuditi nekoliko određenja (pedagogije) slobodnog vremena. U drugom dijelu su propitani obrasci, ali i otkrivene tendencije i perspektive provođenja slobodnog vremena. U istraživanju se pošlo od pretpostavke da učešće u strukturiranim aktivnostima slobodnog vremena ima potencijal da ishodi osobnim rastom i pozitivnim funkcionisanjem mladih. Etablirajući izazove i perspektive slobodnog vremena, jasno se razabire da su od krucijalne važnosti pedagoški podržane intervencije orijentisane ka izgradnji individualne, ali i kolektivne kulture provođenja slobodnog vremena. Obilje je aktivnosti u slobodno vrijeme koje se realiziraju u skupinama, a koje treba pedagoški artikulirati. Zato se poziva na ponovno promišljanje o slobodnom vremenu s fokusom na grupu i interakcijsko-komunikacijske aspekte slobodnog vremena.

Na osnovu svega prethodno elaboriranog u radu potcrtava se nužnost osmišljavanja i provedbe kvalitetnih programa koji će odgovoriti na potrebe mladih. I zaključna razmatranja drugih istraživanja pokazuju da takvi programi moraju kultivisati zdrave životne stilove. Sukladno mišljenjima učesnika, konstatirano je da mogućnosti provođenja slobodnog vremena koje studentima nude lokalne samouprave nisu zadovoljavajuće. Neka očekivanja učesnika od lokalnih zajednica su: (1) pokazati veći interes za kreiranje sadržaja za mlade, (2) osluškiivati potrebe mladih, (3) širenje ponude i programa sportskih i kulturno-umjetničkih aktivnosti, (4) obezbijediti siguran okoliš i raznolike aktivnosti koje podržavaju učenje i samoaktualizaciju, (5) podržavati inicijative za osnivanje centara za mlade, klubova, udruženja, (6) osposobiti mlade za kvalitetno planiranje, praćenje i evaluaciju slobodnovremenskih aktivnosti.

LITERATURA

1. Abbott, Bree, Bonnie L. Barber (2007), "Not Just Idle Time: Adolescents' Developmental Experiences Provided by Structured and Unstructured Leisure Activities", *The Australian Educational and Developmental Psychologist*, 24(1), 59-81.
2. Albertos, Aranzazu, Ina Koning, Edgar Benítez, Jokin De Irala (2021), "Adolescents' Alcohol Use: Does the Type of Leisure Activity Matter? A Cross-National Study", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(21), 11477.
3. Auger, Denis (2020), "Leisure in everyday life", *Society and Leisure*, 43(2), 127-128.
4. Ayyildiz-Durhan, Tebessum, Serkan Kurtipek, Nuri Berk Gungor (2021), "Leisure education as a predictor of personal growth initiative", *International Online Journal of Educational Sciences*, 13(5), 1430-1444.
5. Badrić, Marko, Ivan Prskalo (2010), "Participiranje tjelesne aktivnosti u slobodnom vremenu djece i mladih", *Napredak*, 152 (3-4), 479-494.
6. Badura, Petr, Zdenek Hamrik, Maxim Dierckens, Inese Gobiņa, Marta Malinowska-Ciešlik, Jana Furstova, Jaroslava Kopcakova, Wiliam Pickett (2021), "After the bell: adolescents' organised leisure-time activities and well-being in the context of social and socioeconomic inequalities", *The Journal of Epidemiology and Community Health*, 75, 628-636.
7. Bartko, Todd W., Jacquelynne S. Eccles (2003), "Adolescent participation in structured and unstructured activities: A person-oriented analysis", *Journal of Youth and Adolescence*, 32(4), 233-241.
8. Bouillet, Dejana (2008), "Slobodno vrijeme zagrebačkih studenata: prilika za hedonizam ili samoostvarenje", *Sociologija i prostor*, 46(3-4), 341-367.
9. Caldwell, Linda L., Nancy Darling (1999), "Leisure context, parental control, and resistance to peer pressure as predictors of adolescent partying and substance use: An ecological perspective", *Journal of Leisure Research*, 31(1), 57-77.
10. Caldwell, Linda L., Peter A. Witt (2011), "Leisure, recreation, and play from a developmental context", *New directions for youth development*, 130, 13-27.
11. Carruthers, Cynthia P., Colleen Deyell Hood (2004), "The Power of the Positive: Leisure and Well-Being", *Therapeutic Recreation Journal*, 38(2), 225-245.

12. Coşkun, Güliz (2021), "What is Leisure?", u: Mehmet Sariışık, Burhan Aykaç, Alpaslan Ceylan, Pornchai Mongkhonvanit (ur.), *2nd international conference of new generation and new trends in tourism, Proceedings book*, SUBÜ Faculty of Tourism Camicedit Mah, Sakarya, 15-22.
13. Creek, Jennifer (2008), "Creative leisure opportunities", *NeuroRehabilitation*, 23(4), 299-304.
14. Cui, Dan, Xiang Wei, Dianting Wu, Na Cui, Peter Nijkamp (2019), "Leisure time and labor productivity: a new economic view rooted from sociological perspective", *Economics*, 13(36), 1-24.
15. Čaldarović, Ognjen (2009), "Sociologija vremena – pregled osnovnih ideja i koncepata", *Socijalna ekologija*, 18(3-4), 215-235.
16. Čaldarović, Ognjen, Jana Šarinić (2010), "Utjecaj suvremene komunikacijske tehnologije na suvremenu urbanu sredinu-prostor, mjesta, vrijeme", *Informatol*, 43(1), 58-62.
17. Durhan, Tebessüm Ayyıldız (2019), "A Study on the Effect of Personal Values on Leisure Motivation", *International Journal of Recreation and Sport Science*, 3(1), 25-38.
18. Elisondo, Romina Cecilia, Danilo Donolo (2016), "Creativity, Involvement, and Leisure Time: The More, the Better", *Business Creativity and the Creative Economy*, 2(1), 16-23.
19. Farkaš, Helena (2014), "Slobodno vrijeme kao resurs u postindustrijskome društvu", *Amalgam*, 6-7(6-7), 37-56.
20. Finlay, Andrea K., Nilam Ram, Jennifer L. Maggs, Linda L. Caldwell (2012), "Leisure activities, the social weekend, and alcohol use: evidence from a daily study of first-year college students", *Journal of studies on alcohol and drugs*, 73(2), 250–259.
21. Gow, Alan J., Kirsten Avlund, Erik L. Mortensen (2014), "Leisure activity associated with cognitive ability level, but not cognitive change", *Frontiers in psychology*, 5, 1176.
22. Gravesen, David Thore, Lea Ringskou (2017), "On the move from pedagogy to timeagogy? Or how time constitutes the work of pedagogues in the Danish Primary School and Leisure-time Center", *IJREE*, 5(2), 164-177.
23. Hoeben, Evelien M., Frank M. Weerman (2016), "Why is involvement in unstructured socializing related to adolescent delinquency?", *Criminology*, 54, 242-281.

24. Ilišin, Vlasta (2002), "Interesi i slobodno vrijeme mladih", u: Vlasta Ilišin, Furio Radin (ur.), *Mladi uoči trećeg milenija*, IDIZ/DZZOMM, Zagreb, 269-302.
25. Ilišin, Vlasta (2007), "Slobodno vrijeme i interesi mladih", u: Vlasta Ilišin, Furio Radin (ur.), *Mladi: problem ili resurs*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb, 179-199.
26. Ilišin, Vlasta, Dejana Bouillet, Anja Gvozdanović, Dunja Potočnik (2013), *Mladi u vremenu krize: prvo istraživanje IDIZ-a i Zaklade Friedrich Ebert o mladima*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb
27. Iwasaki, Yoshitaka (2007), "Leisure and Quality of Life in An International and Multicultural Context: What are Major Pathways Linking Leisure to Quality of Life?", *Social Indicators Research*, 82(2), 233-264.
28. Kim, Jun, Shintaro Kono, Eun-Young Lee, Justin McDaniel (2020), "The Reciprocal Effects between Structured/Unstructured Leisure and Delinquent Behaviors among South Korean Youth: A Cross-Lagged Longitudinal Approach", *International Journal of the Sociology of Leisure*, 3, 241-257.
29. Kim, Junhyoung, Jinmoo Heo, Heok U. Lee, Jun Kim (2015), "Predicting Personal Growth and Happiness by Using Serious Leisure Model", *Social Indicators Research*, 122, 147-157.
30. Khoruzhyi, Grygorii (2017), "Pedagogy of free time: social and philosophical analysis", *Osvitohiya*, 6, 31-37.
31. Kuhar, Metka (2007), "Prosti čas mladih v 21. stoletju", *Socijalna pedagogika*, 11(4), 453-471.
32. Lee, Kenneth T. H., Deborah Lowe Vandell (2015), "Out-of-school time and adolescent substance use", *The Journal of Adolescent Health*, 57, 523-529.
33. Li, Jiantian, Baogen Zeng, Peiyan Li (2021), "The Influence of Leisure Activity Types and Involvement Levels on Leisure Benefits in Older Adults", *Frontiers in Public Health*, 9, 659263.
34. Mahoney, Joseph L., Hakan Stattin (2000), "Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context", *Journal of Adolescence*, 23(2), 113-127.
35. Mannell, Roger C., Douglas A. Kleiber (2015), "Psychology of Leisure", u: Tony Blackshaw (ur.), *Routledge Handbook of Leisure Studies*, Routledge, London

36. Marques, Lénia, Guilherme Giolo (2020), "Cultural leisure in the time of COVID-19: impressions from the Netherlands", *World Leisure Journal*, 62(4), 344-348.
37. Mlinarević, Vesnica, Vesna Gajger (2010), "Slobodno vrijeme mladih – prostor kreativnog djelovanja", u: Julijo Martinčić, Dubravka Hackenberger (ur.), *Međunarodna kolonija mladih Ernestinovo: 2003-2008: Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem*, HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad, Osijek, 43-58.
38. Naude, Miss Rosa, Stefan Kruger, Melville Saayman (2012), "Does leisure have an effect on employee's quality of work life?", *South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation*, 34(2), 153-171.
39. Paggi, Michelle E. Daniela Jopp, Christopher Hertzog (2016), "The Importance of Leisure Activities in the Relationship between Physical Health and Well-Being in a Life Span Sample", *Gerontology*, 62, 450-458.
40. Pavlović, Zoran, Ivana Stepanović Ilić (2022), "Basic values as predictors of leisure-time activities among adolescents", *Primenjena psihologija*, 15(1), 85-117.
41. Pehlić, Izet (2014), *Slobodno vrijeme mladih: Socijalnopedagoške refleksije*, Centar za napredne studije, Sarajevo
42. Pfister, Gertrud (2011), "Is time a problem? The work-life-leisure balance and its impact on physical activities: A case study in Denmark", *Staps*, 4(95), 7-23.
43. Polić, Milan, Rajka Polić (2009), "Vrijeme, slobodno od čega i za što?", *Filozofska istraživanja*, 29(2), 255-270.
44. Potkonjak, Nikola, Pero Šimleša (1989), *Pedagoška enciklopedija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, Školska knjiga, Zagreb - Svjetlost, Sarajevo
45. Prel, Jean-Baptist, Johannes Siegrist, Daniela Borchart (2019), "The Role of Leisure-Time Physical Activity in the Change of Work-Related Stress (ERI) over Time", *International journal of environmental research and public health*, 16(23), 4839.
46. Previšić, Vlatko (2000), "Slobodno vrijeme između pedagojske teorije i odgojne prakse", *Napredak*, 141(4), 403-410.
47. Rosić, Vladimir (2005), *Slobodno vrijeme – slobodne aktivnosti*, Žagar, Rijeka

48. Ryff, Carol D. (1989), "Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being", *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081.
49. Sager, Alexander (2015), "Psychology of Leisure", u: Tony Blackshaw (ur.), *Routledge Handbook of Leisure Studies*, Routledge, London
50. Seibel, Sebastian, Judith Vollmer (2021), "A Diary Study on Anticipated Leisure Time, Morning Recovery, and Employees' Work Engagement", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(18), 9436.
51. Sivan, Atara (2020), "Reflection on leisure during COVID-19", *World Leisure Journal*, 62(4), 296-299.
52. Shinew, Kimberly J., Diana C. Parry (2005), "Examining College Students' Participation in the Leisure Pursuits of Drinking and Illegal Drug Use", *Journal of Leisure Research*, 37(3), 364-386.
53. Stanek, Anja Hvidtfeldt (2010), "Pædagogers bidrag til skolen", u: Trine Ankerstjerne, Stig Brostrøm, Thomas Gregersen, Marcelo Ibanez, Jo Niclasen (ur.), *SFO-og fritidspædagogik*, Dafolo, Frederikshavn
54. Stebbins, Robert (1997), "Casual leisure: a conceptual statement", *Leisure Studies*, 16(1), 17-25.
55. Valjan Vukić, Violeta (2013), "Slobodno vrijeme kao "prostor" razvijanja vrijednosti u učenika", *Magistra Iadertina*, 8(1), 59-73.
56. Van Leeuwen, Marco, Yvonne Klerks, Bertine Bargeman, Jasper Heslinga, Marcel Bastiaansen (2020), "Leisure will not be locked down – insights on leisure and COVID-19 from the Netherlands", *World Leisure Journal*, 62(4), 339-343.
57. Vidulin-Orbanić, Sabina (2008), "Fenomen slobodnog vremena u postmodernom društvu", *Metodički obzori*, 3(2), 19-33.
58. Vukasović, Ante (2001), *Pedagogija*, HKZ "Mi", Zagreb
59. Zarotis, George F., Walter Tokarski (2020), "Definition, Concepts and Research about Leisure Time", *International Journal of Innovative Research and Knowledge*, 5(2), 139-159.
60. Williams, D. J. (2009), "Deviant Leisure: Rethinking "The Good, the Bad, and the Ugly"", *Leisure Sciences*, 31(2), 207-213.
61. Williams, D. J., Gordon J. Walker (2006), "Leisure, deviant leisure, and crime: "Caution: Objects may be closer than they appear"", *Leisure/ Loisir*, 30(1), 193-218.

62. Yin, Zenong, David S. Katims, Jesse T. Zapata (1999), "Participation in leisure activities and involvement in delinquency by Mexican American adolescents", *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 21, 170-185.
63. Qian, Xinyi Lisa, Careen M. Yarnal, David M. Almeida (2014), "Is leisure time availability associated with more or less severe daily stressors? An examination using eight-day diary data", *Leisure sciences*, 36(1), 35-51.

ACTIVITIES OF STUDENTS IN LEISURE-TIME

Summary:

With the development of industry and technology, leisure time gains sociocultural importance. Leisure activities are an important predictor of personal growth and improvement of the quality of life. The purpose of this research is to examine patterns, but also to reveal tendencies and perspectives of youth spending their leisure time. 120 first and second-cycle students of the University of Sarajevo participated in the research. The results of the research showed that students put their free time into the function of rest, leisure, and personality development. They prefer to spend their leisure time with close friends or on their own. The respondents, when they do not have family, professional, and other obligations, spend their time socializing and going out, relaxing activities, and on social networks. Also, they believe that free time is essential for self-development and productivity, as well as that the biggest challenges concern the methodical organizational and methodical performance creation of free time. Accordingly, guidelines for structuring the environment are offered, which have the potential to remove obstacles and maximize educational effects in leisure time.

Keywords: leisure-time; pedagogy of free time; young people

Adresa autorice
Author's address

Amina Smajović
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
amina.smajovic@ff.unsa.ba